

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคัลสำคัญของโลก”

“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

หลักอธิปไตยกับการบริหารงานในพระพุทธศาสนา

Principles of sovereignty and administration in Buddhism

ศิริพงษ์ เณรโต

ธงชัย สิงอุดม

ศตวรรษ สงกาพันธ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

บทคัดย่อ

หลักอธิปไตยในพระพุทธศาสนา เป็นแม่แบบในการบริหารที่ชี้ให้เห็นว่า ความเป็นใหญ่ในการปกครองแบบไหนที่มีความเหมาะสมที่สุด ทั้งนี้เมื่อนำหลักบริหารดังกล่าวไปปกครองผู้คนในสังคมนั้นย่อมแสดงให้เห็นว่าการปกครองแบบไหนดีไม่ดี การบริหารประเทศที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้มีทั้งระบอบประชาธิปไตย และระบอบ คอมมิวนิสต์หรือระบอบเผด็จการ ยังไม่มีการตัดสินที่ชัดเจนว่าระบอบไหนดีกว่ากัน แต่การบริหารด้วยระบอบประชาธิปไตย เป็นระบอบที่ยอมรับกันทั่วไป เป็นระบอบที่ดีที่สุดในปัจจุบันนี้ ในขณะที่ประเทศคอมมิวนิสต์ก็ยกให้ระบอบคอมมิวนิสต์เป็นระบอบการบริหารที่ดีที่สุด การที่จะตัดสินว่าระบอบไหนดีกว่ากันคงไม่ใช่ เพราะแต่ละระบอบก็มีทั้งข้อดีข้อเสีย แต่ละประเทศที่บริหารด้วยระบอบเดียวกันก็ไม่เหมือนกัน กล่าวคือ เพราะฐานะของประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชนต่างกัน เช่น ประเทศเกาหลีเหนือ บริหารประเทศด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ ผู้นำประเทศได้รับการยกย่องเชิดชูเป็นที่เกรงขามของต่างประเทศ ในขณะที่ประเทศเกาหลีใต้บริหารประเทศในระบอบประชาธิปไตย ประเทศเจริญรุ่งเรือง ประชาชนมีฐานะดี อยู่ดีมีสุขทั้งรัฐบาลและเอกชน ประชาชนไม่อยากร้ายหนีไปไหน อย่างนี้ก็ทำให้ตัดสินยากว่าระบอบการบริหารไหนดีที่สุดในสังคมและเหมาะสมที่สุดในการบริหารประเทศ

คำสำคัญ : หลักอธิปไตย, การบริหาร, พระพุทธศาสนา

Abstract

Principles of Adhitai in Buddhism It is a model for management that points out that What kind of governance is best? However, when such management principles are applied to govern people in society, it will show what kind of government is good

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษล้านนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”
“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

or bad. The country's administration in use today includes both democracy and communist or authoritarian regimes. there is no clear decision on which regime is better. But democratic administration It is a generally accepted regime. It is the best regime at present. Meanwhile, in communist countries, communism is considered the best administrative system. It is not possible to decide which regime is better because each regime has both advantages and disadvantages. Each country governed by the same regime is different, that is, because the status of the country and the living conditions of the people are different, such as North Korea. Run the country with a communist system The country's leaders are praised and feared abroad meanwhile, South Korea is a democratic country. prosperous country The people have good status. Live happily for both the government and the private sector. People don't want to move away. This makes it difficult to judge which administrative regime is the best and most suitable for running the country.

Keyword : Principles of Sovereignty, Administration, Buddhism

บทนำ

หลักอริยโธในพระพุทธศาสนา เป็นแม่แบบในการบริหารที่ชี้ให้เห็นว่า ความเป็นใหญ่ในการปกครองแบบไหนที่มีความเหมาะสมที่สุด ทั้งนี้เมื่อนำหลักบริหารดังกล่าวไปปกครองผู้คนในสังคมนั้นย่อมแสดงให้เห็นว่าการปกครองแบบไหนดี ไม่ดี การบริหารประเทศที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้มีทั้งระบอบประชาธิปไตย และระบอบคอมมิวนิสต์ หรือระบอบเผด็จการ ยังไม่มีการตัดสินที่ชัดเจนว่าระบอบไหนดีกว่ากัน แต่การบริหารด้วย ระบอบประชาธิปไตย เป็นระบอบที่ยอมรับกันทั่วไปว่าเป็นระบอบที่ดีที่สุด ในปัจจุบันนี้ ในขณะที่ประเทศคอมมิวนิสต์ก็ยกให้ระบอบคอมมิวนิสต์เป็นระบอบการบริหารที่ดีที่สุด เช่น ประเทศสหภาพโซเวียต ในอดีต ประเทศจีน ประเทศเกาหลีเหนือ ในปัจจุบัน เป็นต้น การที่จะตัดสินว่าระบอบไหนดีกว่ากัน คงตัดสินยาก เพราะแต่ละระบอบก็มีทั้งข้อดี และข้อเสีย ถ้าจะเอาความร้ายของระบอบ หรือว่า เอา ความสุขของประชาชน ในประเทศเป็นเกณฑ์ตัดสิน ก็ตัดสินไม่ได้เด็ดขาด เพราะแต่ละประเทศที่บริหารด้วยระบอบเดียวกัน ก็ไม่เหมือนกัน กล่าวคือ ฐานะของประเทศชาติและความเป็นอยู่ของประชาชนต่างกัน เช่น ประเทศเกาหลีเหนือ และ

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก” “Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

เกาหลีใต้ ประเทศเกาหลีเหนือ บริหารประเทศด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ ผู้นำประเทศได้รับการยกย่องเชิดชูเป็นที่เกรงขามของต่างประเทศ ข้าราชการมีฐานะอยู่ดีกินดี แต่ประชาชนในประเทศอดอยากยากแค้น อยู่อย่างลำบากยากจน ประชาชนอยากจะย้ายหนีจากประเทศตัวเอง ในขณะที่ประเทศเกาหลีใต้ บริหารประเทศด้วยระบอบประชาธิปไตย ประเทศเจริญรุ่งเรือง ประชาชนมีฐานะดี อยู่ดีมีสุขทั้งรัฐบาลและเอกชน ประชาชนไม่อยากจะหนีไปไหน ในขณะเดียวกันมีแต่ประชาชนต่างประเทศอยากจะไปอยู่ ประกอบอาชีพในเกาหลีใต้

ในกรณีของประเทศจีนที่บริหารประเทศด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ ในอดีตชาวจีนอพยพไปอยู่ต่างประเทศแล้วสร้างฐานะร่ำรวยในประเทศที่ไปอยู่ใหม่ทั่วโลกโดยเฉพาะประเทศแถบเอเชียด้วยกัน เช่น ไทย สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ลาว เวียดนาม กัมพูชา เป็นต้น แต่ในปัจจุบันประเทศจีนกลับเจริญรุ่งเรือง ในหลายๆ ด้าน ทั่วโลกต้องจับตามองความเคลื่อนไหวของจีน แสดงให้เห็นว่า การบริหารประเทศด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ก็มีข้อดีอยู่เหมือนกัน ในขณะที่ประเทศอื่นๆ ที่บริหารประเทศด้วยระบอบประชาธิปไตย ประเทศชาติยังยากจนอยู่ ประชาชนก็ยากจน ต้องไปทำงานประกอบอาชีพต่างประเทศก็มีเยอะเหมือนกัน อย่างนี้ก็ทำให้ตัดสินใจว่าระบอบการบริหารไหนดีที่สุดและเหมาะสมที่สุดสำหรับการบริหารประเทศในปัจจุบัน

ในทางพระพุทธศาสนามีหลักการบริหารประเทศที่พระพุทธองค์ได้วางหลักไว้ คือ หลักอิทธิปาติ ๓ ได้แก่ อัตตาริทธิปาติ โลกาธิปไตย อัมมาริทธิปาติ ซึ่งหลักการเหล่านี้ยังคงใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน ในบทความนี้ผู้เขียนจะได้ศึกษาวิเคราะห์หลักการทั้ง ๓ นี้ว่า พระพุทธองค์วางหลักการแต่ละอย่างไว้เพื่อเป้าหมายอะไร หลักการไหนควรใช้เมื่อไหร่ และใช้อย่างไร เพราะเหตุไรพระองค์จึงวางหลักเหล่านี้ไว้ หลักทั้ง ๓ นี้ ถ้าปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลอย่างไร

ความหมายหลักอิทธิปาติในพระพุทธศาสนา

อิทธิปาติ หมายถึง ความเป็นใหญ่ มี ๓ อย่างคือ อัตตาริทธิปาติ ความเป็นใหญ่ โลกาธิปไตย ความเป็นใหญ่เป็นใหญ่ ธรรมาธิปไตย ความเป็นธรรมเป็นใหญ่ (ที.ปา. (ไทย)๒๕๕๔)

อิทธิปาติ หมายถึง อำนาจที่มีผลต่อการตัดสินใจ คือ อัตตาริทธิปาติ หมายถึงการตัดสินใจที่ถือความคิดของตนเองเป็นที่ตั้ง โลกาธิปไตย การถือตามความคิดของคนส่วนมากเป็นที่ตั้ง ธรรมาธิปไตย การถือตามความถูกต้องโดยถือหลักเหตุผลที่เหมาะสม ไม่ถือตามความเชื่ออย่างสุดโต่ง (<http://th.wikipedia.org/wiki/อิทธิปาติ> ๒๕๖๖)

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”
“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

วิเคราะห์การบริหารตามหลักอริปไตย ๓ ในพระพุทธศาสนา

อริปไตย คือความเป็นใหญ่ในเรื่องเกี่ยวกับการบริหารงานหรือการปกครอง การที่ครอบครัวยุคใหม่และองค์กรจะประสบความสำเร็จเจริญรุ่งเรือง จำต้องมีคณะผู้บริหารเป็นผู้ขับเคลื่อนกิจการของครอบครัว หรือองค์กร หลักการบริหารก็มีหลายรูปแบบ บางคนก็ถนัดการทำงานแบบเอาตัวเป็นศูนย์กลาง คือตัวเองเป็นใหญ่ หรือภาษาสมัยใหม่เรียกว่า ซีอีโอ CEO (Chief Executive Officer) หมายถึง บุคคลที่มีอำนาจและความรับผิดชอบสูงสุดในองค์กรหรือบริษัท (<http://blog.eduzones.com/jipatar/๒๕๖๓>) บางคนก็ถนัดการทำงานเป็นทีมเอาความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ เป็นหลัก หรือ ประชาธิปไตย บางคนก็ถนัดยึดเอาหลักการเป็นใหญ่ ไม่คำนึงถึงส่วนมากแต่คำนึงถึงความถูกต้องเป็นใหญ่ ในพระพุทธศาสนามีหลักอริปไตย ๓ อย่าง คือ อัตตาริปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย ต่อไปนี้จะได้ศึกษาวิเคราะห์อริปไตยแต่ละหัวข้อตามลำดับ ดังนี้

๑. อัตตาริปไตย

การบริหารตามหลักอัตตาริปไตยก็คือการบริหารตามรูปแบบของ ซี อี โอ แนวคิดนี้มีหลักที่สำคัญคือ ประธานหรือหัวหน้าฝ่ายบริหารสูงสุดของบริษัทได้รับมอบอำนาจหน้าที่จากคณะกรรมการ อำนวยการ หรือบอร์ดของบริษัทให้มีอำนาจในการจัดการ ซึ่งรวมถึงการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ และ การใช้อำนาจจัดการบริษัทอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด หลักที่สำคัญอีกอย่างของ ซีอีโอ ก็คือ ควรต้องบริหาร ทรัพยากรบุคคลให้เป็น สื่อสารให้เป็น ไม่เช่นนั้น ไม่เพียงแต่จะไม่ประสบความสำเร็จ แต่ยังอาจเกิดแรง สะท้อนกลับมาในทางลบ เพียงเพราะประสานงาน และสื่อสารกับคนในองค์กรได้ไม่ชัดเจน (<http://www.classifiedthai.com/content.๒๕๖๓>)

การบริหารระบบนี้เหมาะกับการบริหารครอบครัวและองค์กรขนาดเล็ก เช่น บริษัทเอกชน หรือการนำระบบนี้ไปบริหารองค์กรใหญ่ๆ ที่เป็นของเอกชนก็สามารถประสบความสำเร็จได้ถ้าผู้นำเป็นคนฉลาด รอบคอบ มีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกล เช่น ตัวอย่างที่ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ กล่าวถึงการบริหารงานของ องค์กรโทรศัพท์ว่า องค์กรโทรศัพท์ใช้เวลาติดตั้งโทรศัพท์ ๔๐ ปี ได้ ๒.๔ ล้านเลขหมาย พอบริษัทในเครือ ซี พี คือบริษัทเทเลคอมเอเชีย เข้าไปสัมปทานจากรัฐบาลใช้เวลา ๕ ปี ติดตั้งโทรศัพท์ให้ประชาชน ได้ ๒ ล้าน เลขหมายเท่ากับที่องค์กรโทรศัพท์ทำ ๔๐ ปี (อภิวัฒน์ วรรณกร, ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์, ๒๕๔๐)

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”
“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

สรุป จากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า การบริหารงานแบบอิตาเลียน หรือแบบเอาผู้นำ เป็นที่ตั้ง ทำให้ประสบความสำเร็จ และมีคุณภาพเหมือนกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ ของผู้นำด้วย ในทางพระพุทธศาสนาการบริหารแบบอิตาเลียน พระพุทธองค์ทรงใช้เมื่อสมัย ตรัสรู้ใหม่ๆ สาวกยังมีจำนวนน้อยสามารถดูแลทั่วถึงตัวอย่างที่พระองค์ใช้อิตาเลียนในการ บริหารคณะสงฆ์ เช่น การที่พระองค์อนุญาตให้กุลบุตรผู้มีความประสงค์จะบวชเป็นภิกษุ พระองค์ ทรงอนุญาตให้อุปสมบทด้วยการ เปล่งพระวาจาว่า เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด หรือเรียกว่า เอหิ อุปสัมปทา

อาทิ การประทานการอุปสมบทให้แก่ พระอัญญาโกณฑัญญะ การบริหารแบบ อิตาเลียนนี้ก็ทำให้การบริหารคณะสงฆ์ของพระองค์เป็นไปด้วย ความเรียบร้อย ทำให้การเผยแผ่ พระธรรมวินัยเจริญรุ่งเรืองขึ้นตามลำดับ แต่พระองค์ก็ไม่ได้ยึดเอาหลักการนี้ ใช้ในการบริหารตลอดไป เมื่อหมู่สาวกมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นพระองค์จึงเปลี่ยนเป็นการบริหารแบบ โลกาธิปไตย และ ธรรมาธิปไตย

๒. โลกาธิปไตย

การบริหารงานตามหลักโลกาธิปไตย คือการบริหารยึดเอาเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ในการ ตัดสินใจ ในปัจจุบันเรียกว่า ระบอบประชาธิปไตย เป็นระบอบที่ได้รับการยอมรับทั่วโลก เพราะ อำนาจบริหาร เป็นของประชาชน แต่เนื่องจากประชาชนมีเป็นจำนวนมากจึงต้องเลือกตัวแทนเข้าไป บริหาร ระบอบนี้จึงจัดให้ มีการเลือกตั้งตัวแทนหรือผู้แทน เช่น เลือกตั้งประธานาธิบดี เลือกตั้งสมาชิก วุฒิสภา เลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น ข้อดีของระบอบนี้คือ ประชาชนมีสิทธิ์เลือก ตัวแทนของตนเองด้วยตนเอง ผู้แทนเข้าไปบริหารต้องฟังเสียงของประชาชนด้วย เพราะถ้าบริหารไม่ดี สมัยต่อไป ประชาชนก็ไม่เลือก ระบอบ นี้มีการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ภายใต้กฎหมาย รัฐธรรมนูญ ข้อเสียคือ ทำให้ล่าช้า เพราะต้องผ่าน กระบวนการหลายขั้นตอน การเลือกตั้งก็มีการซื้อ สิทธิขายเสียงกันซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ไม่สามารถแก้ไข ได้อย่าง ถาวรหรือเด็ดขาด เพราะยินยอมกันทั้ง สองฝ่าย เช่นตัวอย่างที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

สิริอัญญา ได้อ้างถึงคำกล่าวของพุทธทาสภิกขุที่กล่าวไว้ในการปาฐกถาในโอกาสต่างๆ ว่า สิทธิเสรีภาพก็มีทั้งดีและไม่ดี คือมีทั้งฝ่ายสัมมาและฝ่ายมิฉฉา นั่นคือสิทธิเสรีภาพที่รับใช้ ประเทศชาติ รับใช้ ประชาชนเพื่อประโยชน์ของประชาชนเป็นสิทธิเสรีภาพที่เป็นสัมมา แต่สิทธิ

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา คุรบาบุคคลสำคัญของโลก” “Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

เสรีภาพในการทำลายชาติ บ้านเมืองเป็นสิทธิเสรีภาพแบบมีฉฉา การปกครองไม่ว่าในระบบไหนๆ หากไม่ถือธรรมเป็นใหญ่ ไม่เคารพธรรม และไม่เป็นธรรมแล้ว การปกครองนั้นๆ ก็ใช้ไม่ได้ทั้งสิ้น เช่นเดียวกับความสามัคคีหรือความสมานฉันท์หรือการ ปรงดอง หากไม่ตั้งอยู่ในธรรม ไม่เป็นไปโดยธรรมแล้ว ล้วนใช้ไม่ได้ทั้งสิ้น (<http://www.paisalvision.com/> (๒๕๖๗). สอดคล้องกับพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้แสดงทัศนะว่า โลกาธิปไตย เป็นดาบสองคม มีทั้ง คุณและโทษ กล่าวคือ หากเสียงส่วนใหญ่ประกอบด้วยธรรม มาจากผู้มีคุณธรรม ย่อมให้คุณ แต่หากไม่ ประกอบด้วยธรรม มาจากผู้ขาดธรรมย่อมให้โทษมากกว่าให้คุณ (พระธรรมกิตติวงศ์ ๒๕๖๗) สอดคล้องกับทัศนะที่ว่า พระพุทธองค์ได้ ตรัสสอนเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ว่าเกิดขึ้นด้วยอำนาจ แห่งอิทธิบาท ๓ ประการนี้ ประการใดประการ หนึ่ง ทั้งในส่วนที่เป็นกุศลกรรม และอกุศลกรรม เช่น คนทำดีเพราะเห็นตามคนส่วนใหญ่ หรือในทางกลับกัน คนทำชั่วเพราะเห็นตามคนส่วนใหญ่ โดยไม่พินิจพิจารณาว่าที่คนส่วนใหญ่ทำนั้นถูกหรือผิด (สิริอัญญา ๒๕๖๗)

ในพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ใช้การบริหารแบบระบอบโลกาธิปไตยเหมือนกัน เช่น ต่อมาเมื่อมีสาวกเพิ่มมากขึ้นพระองค์จึงมอบอำนาจการบริหารให้เป็นหน้าที่ของคณะสงฆ์ ให้คณะ สงฆ์เป็นใหญ่ อาทิ ทรงอนุญาตให้มีการอุปสมบทด้วยวิธีญัตติจตุตถกรรมวาจา คือ ทรงอนุญาตให้มี พระภิกษุเข้าร่วมสังฆกรรมอย่างน้อย ๕ รูปเป็นอย่างน้อย เฉพาะในชนบทที่ห่างไกล ส่วนในมัชฌิมประเทศ ทรงอนุญาตให้มีพระภิกษุเข้าร่วมสังฆกรรมตั้งแต่ ๑๐ ขึ้นไป คณะสงฆ์ฝ่ายเถรวาทจึงได้ยึดเอาหลักนี้ ปฏิบัติมาจนถึงทุกวันนี้

สรุป จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยนี้แสดงให้เห็นว่าระบอบประชาธิปไตยที่ใช้กันอยู่ที่นี่ไม่ เหมาะกับประเทศไทย สอดคล้องกับข้อมูลที่ สิริอัญญา ได้นำเสนอในบทความเรื่อง “พุทธทาสา กับ ธรรมาธิปไตย” ตอนหนึ่งว่า สำนักวิจัยสำคัญของสหรัฐอเมริกาได้แฉโพยกันเองแล้วว่า ระบอบประชาธิปไตย ไม่เหมาะสมกับประเทศในเอเชียและในประเทศไทย เพราะมีได้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท มิได้คำนึงถึงการซื้อเสียงและการใช้อำนาจอิทธิพล ตลอดจนการคอร์รัปชันซึ่งเป็นด้านหลักที่ปกคลุมประเทศ ในเอเชียอยู่ สำนักวิจัยนี้จึงได้ชี้ว่าประเทศในเอเชียจึงพากันปฏิเสธประชาธิปไตยแบบที่สหรัฐต้องการให้เป็น แทบจะ ลั่นเชิงแล้ว แม้กระทั่งคนซึ่งต่อต้านคอมมิวนิสต์ชนิดหัวเด็ดตีนขาดก็ปฏิเสธประชาธิปไตย แบบ ตะวันตกนั้นแล้ว (<http://www.br.ac.th> ๒๕๖๗).

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”
“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

๓. ธรรมาธิปไตย

การบริหารงานโดยถือธรรมเป็นใหญ่นั้น คือ ถือหลักความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนาสิ่งที่ดีศึกษาตรวจสอบข้อเท็จจริง และความเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวางแจ้งชัด และพิจารณาอย่างดีที่สุดเต็มขีดแห่งสติปัญญาจะมองเห็นได้ด้วยควมบริสุทธิ์ใจว่าเป็นไปโดยชอบธรรมและเพื่อความดีงามเป็นประมาณ

พุทธทาสภิกขุ เมื่อธรรมาธิปไตยต้องตัดสินบนเกณฑ์ของธรรมะ จึงต้องพิจารณาต่อว่า ธรรมะคืออะไร มีความหมายอย่างไร ซึ่งในบทนี้ยกความหมายของคำว่า ธรรมะ ของท่านพุทธทาสภิกขุ ในหนังสือธรรมะกับการเมือง ซึ่งท่านได้ให้ความหมายคำว่า ธรรมะ ดังนี้ (พุทธทาสภิกขุ.๒๕๔๙.)

ความหมายแรก หมายถึง สิ่งทุกอย่าง เรียกว่า สภาวธรรม คือ จะเป็นตั้งแต่สิ่งไม่มีชีวิตจนกระทั่งสิ่งใหญ่ที่สุด จะมองเห็นหรือไม่เห็นก็ตาม นั่นคือทุกสิ่ง การเมืองก็คือธรรมะ

ความหมายที่สอง หมายถึง กฎของธรรมชาติเป็นต้นว่ากฎไตรลักษณ์ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป หรือกฎแห่งกรรมต่างๆ เป็นสัจธรรม

ความหมายที่สาม การปฏิบัติตนให้เป็นไปตามกฎธรรมชาติ เรียกว่าปฏิบัติธรรม ส่วนมากก็คือ มรรคมีองค์ ๘

ความหมายที่สี่ หมายถึง ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์แห่งธรรมะนั้น เรียกว่า ปฏิเวธธรรม

สรุป ธรรมาธิปไตย คือ หลักเกณฑ์ในการตัดสินใจของบุคคลที่อยู่หรือร่วมอยู่ในสังคม ในระบบการปกครองนั้นๆ หรืออาจจะพูดในอีกแง่หนึ่ง คือ พิจารณาธรรมะทั้งหมดแล้วตัดสินใจบนเกณฑ์ของธรรมะนั้น เรียกว่าธรรมาธิปไตย

การบริหารงานตามหลักธรรมาธิปไตย

การบริหารงานตามหลักธรรมาธิปไตย คือ การบริหารแบบยึดเอาความถูกต้องเป็นเกณฑ์ ไม่ได้คำนึงถึงส่วนใหญ่ว่าไม่ถูกต้องชอบธรรม มีนักปราชญ์ทางด้านพระพุทธศาสนาหลายท่านได้แสดงทัศนะ เกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักการนี้ไว้ เช่น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้แสดงทัศนะไว้ในหนังสือเรื่อง “ธรรมาธิปไตยไม่มา จึง หาประชาธิปไตยไม่เจอ” สรุปใจความได้ว่า ธรรมาธิปไตยไม่ใช่ระบบแยกต่างหาก อีกระบบจากประชาธิปไตย แต่เป็นคุณภาพ “เป็น

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”

“Ekkaburur Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

หลักเกณฑ์ในการตัดสินใจของบุคคลที่อยู่หรือร่วมอยู่ในระบบการปกครองนั้น” ถ้าการ ตัดสินใจ โดยตรวจสอบเรื่องราว สืบค้นความจริง หาข้อมูลให้ชัดเจนก่อนแท้ ใช้ปัญญาพิจารณาในการ ตัดสินใจ ต่างๆ เช่น ถ้าในระบอบประชาธิปไตยก็เป็นการตัดสินใจเลือกตั้ง โดยพิจารณาว่าผู้สมัคร คนไหนเป็นคนดี มี ความสามารถ มุ่งทำประโยชน์ให้ส่วนรวมจริงๆ ก็ตัดสินใจไปตามความดีงาม ความถูกต้องนั้น เรียกว่าเป็น ธรรมาธิปไตย แต่ถ้าเลือกโดยเอาผลประโยชน์ของตัวเองเป็นหลัก เรียกว่าอัตตาธิปไตย หรือตัดสินใจเลือกโดย ว่าไปตามกระแส ลงคะแนนแบบเหตามพวกไป เรียกว่าโลกาธิปไตย (พระพรหมคุณาภรณ์ ๒๕๖๗)

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต) ได้แสดงทัศนะไว้ในหนังสือเรื่อง “พุทธวิธี บริหาร” ตอนว่าด้วยการบริหารตามหลักธัมมาธิปไตยสรุปใจความได้ว่า การบริหารตามหลัก ธัมมาธิปไตย ผู้บริหารต้องประกอบด้วยผละ ๔ คือ ปัญญาผละ วิริยผละ อนวัชชผละ สังคหผละ ปัญญาผละ กำลังคือ ปัญญา หมายถึง ผู้บริหารต้องมีปัญญา คือ ต้องเป็นผู้ชวนชวายเป็นให้เกิดปัญญา ๓ ด้าน อาทิ สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการปฏิบัติ หรือการเจริญภาวนา ในที่นี้ท่านอธิบายการรอบรู้ ๓ อย่าง คือ รู้จักตน รู้คน รู้งาน รู้จักตนเองคือรู้ ความสามารถของตน อุปนิสัยของตน รู้จักคน คือรู้จักคนที่ทำงานร่วมกัน หมายความว่า มอบงานให้ถูกกับคน และรู้งาน คือรู้จักงานที่รับผิดชอบ วิริยผละ พลังของความเพียร ผู้บริหารต้องเป็นคนขยัน อดทน ต่อสู้กับ อุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ทอดทิ้งธุระกลางครั้น ในที่นี้ท่าน อธิบายเกี่ยวกับสังฆาธิระ คือ มีความขยันสู้งาน เพราะคนอื่นชักชวนแนะนำ อสังฆาธิระ มีความขยัน สู้งานด้วยความเพียรของตนเอง อนวัชชผละ พลังแห่ง การงานที่ไม่มีโทษ คือประกอบการทำงานสุจริต ไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรม ท่านอธิบายว่า ผู้บริหารต้องเว้น อบายมุข อันเป็นทางแห่งความเสื่อม เช่น ไม่ติดการพนัน ไม่ติดสุรายาเสพติด ไม่เกียจคร้าน ไม่คบมิตรชั่ว จากนั้นให้รักษาศีล ๕ ให้บริสุทธิ์ สังคหผละ คือให้มีพรหมวิหาร ๔ ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และสังคหผละ พลัง แห่งการสงเคราะห์ หมายถึงผู้บริหารต้องเป็นคนสงเคราะห์เพื่อนร่วมงานตาม สมควรแก่ตำแหน่ง หน้าที่ การสงเคราะห์มีหลายวิธี เช่น การให้สิ่งของ การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะ สุภาพ อ่อนโยน การ ช่วยเหลือการงานบางครั้งบางคราว และการวางตัวเสมอต้นเสมอปลายหรือการเอาใจเขามาใส่ใจ เรา (พระธรรมโกศาจารย์ ๒๕๔๙)

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”
“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

สรุป จากทัศนะของพระธรรมโกศาจารย์ที่นำเอาปัญญาพลมาเป็นเครื่องมือในการบริหารตาม หลักธรรมาธิปไตยนี้ ผู้เขียนมีความเห็นสอดคล้องกับทัศนะดังกล่าวนี้เพราะพระพุทธองค์ได้ตรัสสรรเสริญ ปัญญาไว้หลายแห่งต่างกาลต่างวาระกัน เช่น ตรัสว่า “ปัญญา โลกสมบัติ สุขโขโต ปัญญาเป็นแสงสว่างใน โลก” “ปัญญา นรานัน รตนํ ปัญญา เป็นรัตนะของนรชน” เป็นต้น ตามหลักพระพุทธศาสนา มี ปัจจัยเป็นเครื่องพัฒนาปัญญาอยู่ ๒ อย่าง คือ ปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการ

ปรโตโฆสะ แยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นบุคคลโดยตรง เช่น บิดามารดา ครู อาจารย์ ผู้เป็นกัลยาณมิตร คอยแนะนำตักเตือน ในสิ่งที่ตักเตือนก่อให้เกิดความรู้หรือปัญญา เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปัจจัยภายนอก ส่วนที่สองได้แก่ คัมภีร์ต่าง ๆ ที่บันทึกคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลาย เช่น ตำรับตำรา หรือ หนังสือเรียน เป็นต้น เป็นแหล่งความรู้ที่เป็นประโยชน์เมื่อได้อ่านแล้วจะทำให้เกิดปัญญา โยนิโสมนสิการ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปัจจัยภายใน ได้แก่การพิจารณาไตร่ตรอง ใคร่ครวญ สิ่งที่ได้รับฟังมาจากบิดามารดา ครูอาจารย์นั้น หรือที่ได้อ่านมานั้นตามกำลังสติปัญญา ก็จะทำให้เกิดปัญญาเพิ่มขึ้น เช่น ได้ยินบิดามารดาบอกว่า การดื่มสุราไม่ดีเพราะจะทำให้สูญเสียการทรงตัว สติจะอ่อนกำลัง ไม่สามารถควบคุมความคิดหรืออวัยวะร่างกายของตนให้อยู่ในสภาวะปกติได้ เมื่อได้รับฟังมาอย่างนี้แล้ว ก็ น่าไปคิดไตร่ตรองต่อว่า เพราะเหตุไร สุราจึงมีฤทธิ์ทำให้คนที่ดื่มเป็นอย่างนั้น ก็ต้องไปศึกษาต่อว่า สุรา ประกอบด้วยสารอะไรบ้าง หรือว่า สุราทำมาจากอะไร เมื่อคิดพิจารณาอย่างนี้แล้วก็จะทราบข้อเท็จจริงของ สุรา ความรู้ที่ได้ก็กลายเป็นปัญญา ที่เกิดขึ้นด้วยโยนิโสมนสิการ (พระมหาธานินทร์ อาทิตวโร,๒๕๕๕)

สรุป จากข้อความที่ได้ทำการศึกษามานี้แสดงให้เห็นว่าการบริหารตามหลักธรรมาธิปไตย ผู้บริหาร ต้องประกอบด้วยพละ ๔ ประการ คือ ปัญญาพละ วิริยพละ อดิวิชชพละ และสังคหพละ ดังกล่าวนั้นจึงจะ ประสบความสำเร็จในการบริหารตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

ในเรื่องของการรื้อฟื้นคดีขึ้นมาตัดสินใหม่ของเจ้าชายพันธุละมหาอำมาตย์ของพระเจ้าปเสนทิโกศล เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า เจ้าพันธุละ ได้บริหารตามหลักธรรมาธิปไตย ความย่อว่า เจ้าชายพันธุละ ได้รื้อฟื้นคดีความที่คณะผู้พิพากษาชุดเดิมตัดสินไม่เป็นธรรมขึ้นมาพิจารณาใหม่ แล้วตัดสินให้ผู้ถูก เป็นฝ่าย ชนะ ให้ผู้ผิดเป็นฝ่ายแพ้ ทำให้ประชาชนพอใจการตัดสินของเจ้าชายพันธุละ พวกกันส่งเสียงสาธุการ ดังไปถึง พระดำหนักของพระเจ้าปเสนทิโกศล พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงทราบเรื่องจึงแต่งตั้งให้เสนapatiพันธุละ เป็นผู้ พิจารณาอีกตำแหน่งหนึ่ง

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”
“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

การที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งอัครสาวกทั้งสอง คือพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ก็ทำตามหลักธรรมาธิปไตย กล่าวคือ พระเถระทั้งสองรูปนี้เคยได้บำเพ็ญบารมีมาตั้งแต่อดีตชาติเพื่อได้ตำแหน่งอัครสาวก ของพระพุทธเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง ถึงแม้ว่าการแต่งตั้งครั้งนั้นจะมีเสียงคัดค้านจากพระภิกษุเป็นจำนวนมากว่า พระองค์เห็นแก่หน้า เห็นแก่พวกพ้อง เพราะพระเถระทั้งสองรูปนั้นเพิ่งจะบวชไม่นาน มีพระเถระที่มีพรรษา มากกว่าและเหมาะสมกว่าหลายรูป พระองค์น่าจะเรื่องราวในอดีตชาติของแต่ละรูปมาแสดงให้พวกภิกษุฟังเสีย คัดค้านจึงเจียบหายไปทุกรูปจึงยอมรับการตัดสินใจพระทัยของพระองค์

ในบรรดาอธิปไตยทั้ง ๓ นั้น ธัมมาธิปไตยนี้พระองค์ให้ความสำคัญมากเห็นได้จากพระพุทธพจน์ที่ปรากฏในพระ ไตรปิฎกหลายแห่งที่พระองค์ทรงเตือนให้ภิกษุ ยึดเอาธรรมเป็นใหญ่ ทรงแนะนำให้ภิกษุ ยึดเอาพระธรรมเป็นที่พึ่ง เช่น พระพุทธพจน์ในมหาปริณิพานสูตร ทิฆนิกาย มหาวรรค ในจกกวัตติสูตร ทิฆนิกาย ปาฏิกวรรค ในโคปกโมคคัลลานสูตร ในอรรถทีปสูตร สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค ในคิลานสูตร สังยุตต นิกาย มหาวรรคว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง จงมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่งไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เกิด” (ที. ปา. (ไทย)๒๕๔๔.)

บทสรุป

หลักอธิปไตย คือ ความเป็นใหญ่ตามนัยแห่งคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีอยู่ ๓ ประการ คือการบริหารแบบเอาตัวเป็นใหญ่ในการตัดสินใจสั่งการ โดยไม่ต้องขอความเห็นจากคนอื่น เมื่อสั่งการไปแล้วผู้สั่งรับผิดชอบแต่ผู้เดียว เรียกว่า อัตตาธิปไตย ข้อดีของการบริหารแบบนี้ คือ ทำให้รวดเร็วทันใจ ได้งานมาก ข้อเสีย คือ โอกาสที่จะผิดพลาดมีสูง และเป็นการปิดกั้น การแสดงความคิดเห็นของคนอื่น การบริหารแบบเอาเสียงส่วนมากเป็นเกณฑ์ตัดสินใจ หรือการบริหารแบบ ประชาธิปไตยในปัจจุบัน ผู้เป็นหัวหน้าต้องฟังเสียงคนอื่นด้วย เมื่อเสียงส่วนมากว่าอย่างไรก็เอาตามนั้น เรียกว่า โลกาธิปไตย ข้อดีของการบริหารแบบนี้ คือ ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารหรือแสดงความคิดเห็น การบริหารโปร่งใส เพราะมีระบบการตรวจสอบ ข้อเสียคือ ทำให้ล่าช้าเพราะต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอน การบริหารแบบเอาความถูกต้องเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงเสียงส่วนมาก เรียกว่า ธรรมาธิปไตย แต่ถ้าเสียง ส่วนมากถูกก็ถือว่าเป็นธรรมาธิปไตยเหมือนกัน พระพุทธองค์ได้วางหลักการบริหารทั้ง ๓ นี้ไว้เพื่อเป็นแนวทาง ให้สาวกนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน ตามความเหมาะสมแก่สถานการณ์

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคัลสำคัญของโลก” “Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

ดังที่พระองค์ได้ใช้เป็น แบบอย่างมานั้น ในบรรดาหลักการบริหารทั้ง ๓ นี้ พระองค์จะให้ความสำคัญกับหลักธรรมาธิปไตยมากกว่า เพราะการยึดธรรมเป็นใหญ่หรือยึดความถูกต้องเป็นหลักจะนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองโดยส่วนเดียว โดยสรุปไม่ว่าจะบริหารแบบไหน ถ้ายึดความถูกต้องตามธรรมตามระเบียบกฎหมายและ ระเบียบขององค์กรนั้นๆ ก็ถือว่าเป็นการบริหารตามหลักธรรมาธิปไตยเหมือนกัน เพราะหลักการบริหารทั้ง ๓ นี้ ไม่สามารถแยกออกจากกันโดยเด็ดขาดเด็ดขาด เหตุที่หลักธรรมในพระพุทธศาสนาสามารถเชื่อมโยงถึงกันหมด ไม่ว่าจะยกหลักธรรมข้อไหนขึ้นมาปฏิบัติก็เท่ากับได้ปฏิบัติตามหลักคำสอนครบทั้งหมด

ด้วยเหตุนี้ ประเทศไทยในระยะ ๘๐ กว่าปีที่ผ่านมา จึงวนเวียนและสลับสับเปลี่ยนกันระหว่างประชาธิปไตยกับเผด็จการ จนกระทั่งถึงทุกวันนี้ และมีแนวโน้มว่าจะดำเนินในทำนองนี้ต่อไป อีกนานตราบเท่าที่ยังมีนักการเมืองประเภทแสวงหาประโยชน์ในทางมิชอบ จนเป็นเหตุให้ประชาชนออกมาชุมนุมต่อต้าน และกลายเป็นโอกาสให้ฝ่ายนิยมเผด็จการเข้ามาปกครองประเทศ

เอกสารอ้างอิง

ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๔, อัง.ตัก. (ไทย) ๒๐/๔๐/๒๐๑, ดูเพิ่มเติมใน พระพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต),

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๔.

<http://th.wikipedia.org/wiki/อธิปไตย> ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๖.

<http://blog.eduzones.com/jipatar/> ๑ มกราคม ๒๕๖๗.

<http://blog.eduzones.com/jipatar/> ๑ มกราคม ๒๕๖๗.

<http://www.classifiedthai.com/content>. ๑ มกราคม ๒๕๖๗.

อภิวัฒน์ วรรณกร และประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์. “คิด พุด เขียน”. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ), ๒๕๔๐.

สิริอัญญา บทความเรื่อง. “พุทธทาสกับธรรมาธิปไตย”. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.paisalvision.com>, ๑ มกราคม ๒๕๖๗.

<http://www.paisalvision.com/> ๑ มกราคม ๒๕๖๗.

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”
“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567
พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต). คำวัด ๕, [ออนไลน์] แหล่งที่มา
: <http://www.kalyanamitra.org>, ๑ มกราคม ๒๕๖๗.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). ธรรมาธิปไตยไม่มาจึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ. [ออนไลน์]
แหล่งที่มา : <http://www.nidambe11.net>, ๑ มกราคม ๒๕๖๗.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). พุทธวิธีบริหาร. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๙).

พระมหาธานินทร์ อาทิตวโร. “การพัฒนาสังฆารเพื่อการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”.
วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พุทธทาสภิกขุ. ธรรมะกับการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสถาปนาพับลิเคชั่น จำกัด,
๒๕๔๙.